RYTHM IN FREE VERSE? A TEXT ANALYSIS

Ala Sainenco, Assoc. Prof., PhD, "Alecu Russo" State University of Bălți, Moldova

Abstract: Appearance of modern and postmodern poetry meant a paradigm shift. Vasile Goicu argues: "semantic organization replaces the metric one and thus metaphorical or symbolic polysemy ranked dominant in poetry, rank previously held by a certain metric structure". Phonology of sentence takes over word phonology. Free verse poetry, at least apparently, approaches prose. Yet, renunciation of rigorous metric structure did not mean disappearance of rhythm but the proximity to other rhythms. Neither prose nor any other linguistic work evades rhythm. Shifts of rhythm analysis that should be analyzed in terms of poetry provide the tools for a possible highlight of free verse rhythm.

Keywords: Rhythm, Free Verse, Sentence Phonology, Metaphoric Polisemy.

Condiţiile în care un text poate fi calificat drept poezie se reduc, după afirmaţia lui Vasile Goicu, la o supracondiţie generală pentru poezie, prin care ritmul poetic este „stilizat, sistematizat după o anumită normă, încât să adauge comunicării un plus de informaţie, o încărcătură afectivă" şi la două condiţii care ţin de relaţia dintre părţile unui întreg („după un vers aşteptăm o altă îmbinare lexicală asemănătoare, adică un alt vers"; „fiecare vers reia un anumit element caracteristic pentru unitatea precedentă, care poate deştepta impulsul metric") şi relaţiile părţii cu întregul („a doua cerinţă a definirii prozodiei trebuie să aibă în vedere punerea în valoare a impulsului metric în cadrul unui complex metric superior") [1, p.12-13].

Apariţia poeziei moderne şi postmoderne a însemnat o schimbare de paradigmă: „organizarea semantică, afirmă Vasile Goicu, înlocuieşte pe cea metrică şi astfel polisemia metaforică sau simbolică a ocupat locul dominant în poezie, loc pe care înainte îl deţinea o anumită structură metrică" [1, p. 24]. Fonologa propoziţiei se substituie fonologiei cuvântului. Poezia în vers liber, cel puţin aparent, se apropie de proză. Iar sustragerea de la scheme apriorice şi reguli de versificaţie accentuează condiţia semantică a poeziei ca *unică* condiţie: versul liber trebuie să ofere o cantitate mai mare de informaţie decât pot oferi cuvintele din care estre alcătuit în situaţia în care acestea sunt transpuse mecanic în proză [a se vedea: 1, p. 14-15].

Totodată, renunţarea la structura metrică riguroasă nu a însemnat dispariţia ritmului, ci doar apropierea de alte ritmuri. Or nici proza literară şi nici orice altă creaţie lingvistică nu se sustrage ritmului. Schimbarea de perspectivă în analiza ritmului prin care poezia trebuie analizată din perspectiva prozei (şi nu viceversa) oferă instrumentarul pentru o posibilă decelare a ritmului versului liber. Pentru decelarea ritmului, textul se transcrie în sistemul clasic de notare a silabelor (S.S.) accentuate [/] şi neaccentuate [_], care se substituie apoi prin sistemul numeric (S.N.). Din partitura numerică obţinută se deduce numărul tonic (N.T. = numărul de accente de intensitate cuprinse în fiecare unitate melodică) şi numărul aritmetic (N.A. = numărul de silabe cuprinse în cadrul unităţilor melodice). Stabilind frecvenţa structurilor silabice (F.S. = raportul dintre numărul total al fiecărei cifre din numărul reprezentativ şi numărul total al segmentelor silabice), se calculează coeficientul de ritmicitate

BDD-A22280 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:41 UTC)

a textului (= raportul dintre numărul de abateri de la structura dominantă şi numărul total al segmentelor silabice)[1].

În încercarea de aplicare a acestui instrumentar pe ritmul versului liber am optat pentru poemul *Vineri* din ciclul de poeme *O săptămână din jurnalul unui om la fel de singur ca Dumnezeu* de Gellu Dorian[2]. Ciclul conţine şapte poeme, scrise, după cum se poate observa din datare, în Săptămâna Luminoasă. Cele şapte zile-şapte poeme se încadrează însă în săptămâna anterioară, cea a pătimirii Mântuitorul. Prin titlul grupajului şi imagini, cele şapte poeme trimit şi la Geneză. Mesajul general al ciclului poate fi dedus, astfel, prin raportarea la cele două coordonate: facerea lumii şi mântuirea ei.

r.	Text	S.N.	.T.	.A
	O casă rămâne pustie –			
	_ / _ _ / _ _ / _	!133		
		2		
	nouă femei deretic prin trupul meu,			
	/ _ _ / _ / _ _ / _ /	323		1
	nouă trupuri mă leagănă,	21		
	/ _ / _ _ / _ _			
	nouă uşi mă închid,	233		
	/ _ / _ _ /			
	nouă uşi mă dau afară,	231		
	/ _ / _ / _ / _			
	din nouă vieţi voi muri,	222		
	_ / _ / _ _ /	2		
	din nici o moarte nu voi învia –			
	_ _ _ / _ _ _ _ _ /	!231		
				0
	în capul meu rostogolit pe o masă plină de viespi	!361		
	_ / _ / _ _ _ / _ _ / _ / _ _ /			
	stau şi număr toate nouă deodată –			
	/ _ / _ / _ / _ _ / _	!124		4
		3231		
	trag obloanele,			
0	/ _ / _ _	222		1
	trag clopotele,	32		
	/ / _ _ _			
1	murmură stranele,			
	/ _ _ / _ _	23		
	se închid ferestrele şi prin ele numai palmele goale			
2	duc sânul	14		
	_ _ / _ / _ _ _ _ / _ / _ / _ _ / _ / / _			
	la gura pruncului, pahar pe care-l sărut ca pe o icoană	33		
3	–			
	_ / _ / _ _ _ / _ / _ _ / _ _ _ _ / _	!225		1

[1] În aplicarea metodei ne-am bazat pe lucrările lui Pius Servien (*Estetica - muzică, pictură, poezie, ştiinţă*. Cuvânt înainte de Victor Ernest Maşek, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1975, 252 p.; *Les rythmes comme introduction physique a l'esthétique*, Paris, Boivin & C[10] Éditeurs, 1960, 208 p.).

[2] Dorian, Gellu, *Cartea singurătăţilor*, Bistriţa, Editura CHARMIDES, 2012, p. 147-152.

BDD-A22280 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:41 UTC)

4	de nouă ori ies deodată din casă, _ / _ _ / _ / _ _ / _ de nouă ori deodată sunt văzut singur pe străzi, _ / _ _ _ / _ / _ / / _ _ /	223212 !124 2352		9
5	margine a lumii închide ochii, / _ _ _ / _ _ / _ _	!132		1
6	cerul se deschide la nesfârşit ca o rochie de femeie / _ _ _ / _ _ _ _ / _ _ / _ _ _ _ / _	32		
7	din care lipsesc cele nouă trupuri _ / _ _ / / _ / _ / _ şi spre care mă îndrept – _ _ / _ _ _ /	!142 2131 433		4 0
8	nouă clopote sună, / _ / _ _ / _	453 52		9
9	nouă femei murmură-n strană, / _ _ / / _ _ / _	!131 222		1
0	mă topesc încet într-un cer de ceară... _ _ / _ / / _ / _ / _	!241		
1		232		
2		313 2		
3		!221 222		1

. S.	. T.	. S.	. S.	
	01	9	,19	Număr de abateri – 18 Coeficient de ritmicitate – 0,18
	01	3	,43	
	01	7	,27	
	01		,07	
	01		,05	

BDD-A22280 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:41 UTC)

Poemul *Vineri* este mai mult decât un ritual al înmormântării creştine, fiind dominat de elemente oculte. Cifra *nouă* se repetă obsesiv aproape în fiecare vers, semnificaţia ei de această dată neavând conotaţiile iluminării, ci ale pătimirii. În Vinerea Mare, mântuitorul a pătimit prin răstignire pe cruce. Crucea poetului, ca şi în poemul *Duminică*, este o succesiune de înstrăinări.

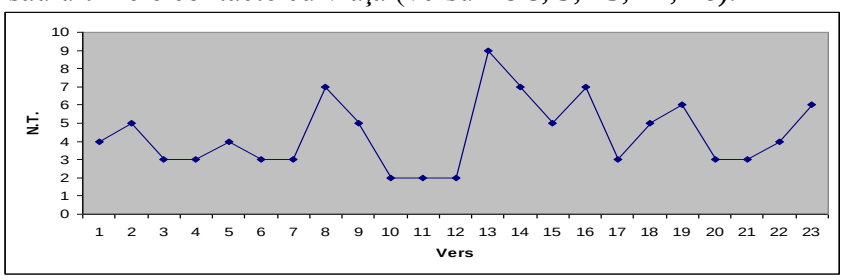
Cele nouă biserici, peste care Dumnezeu a dezlegat crucile ca pe nişte binecuvântări, îl alungă din toate cele nouă vieţi. Femeile, tot nouă la număr, ca nişte mironosiţe, deretică prin trupul acestuia, împărţit în nouă morminte. Dacă în poemul *Duminică* una dintre încăperi este îngăduită poetului să viseze, în poemul *Vineri* el este îndepărtat până şi din propria inimă. Poetul moare în nouă vieţi şi nu învie în niciuna.

Ritualul este redat printr-o înşiruire de sintagme, fiecare în parte accentuând tonalitatea gravă, dar lipsită de tragic (asumată) a poetului: *trag obloanele, trag clopotele, murmură stranele.*

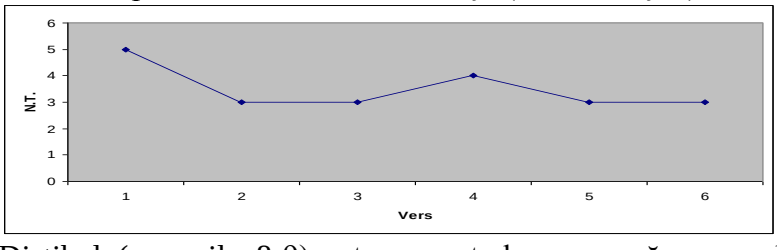
Cortegiul poetului este multiplicat de nouă ori câte nouă (*de nouă ori ies deodată din casă*), iar numărul caselor îndoliate tot nouă este. Această multiplicare amplifică moartea parcă până în al nouălea neam. În final, cerul are conotaţii de ispitire – *rochie de femeie* – şi nu se deschide nici pentru unul din trupurile sale. Cerul său, galben, argilos ca de ceară, este mormântul.

Raportat la facerea lumii, poemul *Vineri* descrie lucruri opuse celor orânduite de Dumnezeu în ziua a cincia: Dumnezeu a umplut pământul de viaţă, iar în poem, moartea este prezentă în fiecare vers. Contrastul, bine tâlcuit de poet, proiectează *munca* Tatălui într-o oglindă întoarsă cu faţa spre cer.

Numărul mic de ictusuri vine pe versurile în care, poetul redă moartea secvenţial (3, 4, 6, 7, 17, 20, 21). Numărul mare de ictusuri, în contrast pe versuri alăturate, redau moartea explicit sau ultimele contacte cu viaţa (versurile 8, 9, 13, 14, 16):

Cea mai echilibrată parte a poemul o reprezintă strofa a doua (versurile 2-7), în care sintagmele cu cifra *nouă* descriu moartea ca pe o împăcare cu destinul, ca pe o asumare a acestuia. Pentru comparaţie: versurile 3-4 şi 6-7 readu un sfârşit domol (*trupuri mă leagănă*) faţă de versurile 2 (*femeile deretică în trup*) şi 5 (*uşile mă dau afară*) cu o conotaţie de tragic. În ansamblul ei însă strofa a doua are un ritm aproape liniar, cu mici variaţii de ictusuri în versurile în care apare decorul extern al morţii (femeile, uşile):

Distihul (versurile 8-9) este marcat de un număr mare de ictusuri (6, 7) faţă de versurile alăturate, care susţine imaginea poetului inventariind cu teamă moartea multiplicată

BDD-A22280 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:41 UTC)

de nouă ori, contrastantă cu multiplicarea vieţii în trupurile insectelor prezente la decimarea sinelui.

În strofa a IV-a (similar strofei a II-a) primele 3 versuri cu număr egal de ictusuri (2) redau secvenţe ale morţi, iar ultimele două versuri cu număr mare de ictusuri – 9 şi 7 – un ultim contact cu lumea vie prin imaginea pruncului. Contrastele sugerează că echilibrul este dat din asumarea morţii pe segmente şi nu de prezenţa sporadică a unor urme de viaţă. Concluzia nu pare paradoxală dacă analizăm modul în care sunt prezentate aceste urme (*pruncul ca un urmaş al pătimirii*).

În strofa a V-a variaţia puternică de ictusuri (cea mai accentuată din poem) pe versuri alăturate susţine contrastul *viaţă – moarte* şi pune în relief trecerea cortegiului prin spaţii succesive (casă, stradă, marginea lumii, iar în final, cerul). Neconcretul (versurile 17, 20) este reprezentat printr-un număr mic de ictusuri, iar concretul (mensurabilul) – printr-un număr mare (versurile 15, 16, 19).

Ultima celulă de poem este un rezumat al întregului text. Fiecare vers în parte evidenţiază o stare detaliată anterior: versul 21 – segmente ale morţii, versul 22 – ritualul de după moare, versul 23 – descompunerea. Multiplicarea progresivă a ictusurilor (3, 4, 6) reflectă acest rezumat al stărilor.

Prima celulă de poem (= primul vers) se impune analizată şi la final, reprezentând concluzia poemului: *o casă rămâne pustie.* Primul vers este echivalent ca număr de ictusuri cu media ictusurilor din poem (4).

Poemul are un ritm mai puţin abrupt – 0,18 – susţinut de repetiţia frecventă a numeralului *nouă*, repetiţie legată de segmentarea morţii.

La nivel de structură aritmetică, se pot constata şi în acest poem structuri silabice simetrice, reluări şi repetiţii de celule egale în unele versuri, dar şi o structură dominantă: **32,** cu inversiunea **23:**

1	2	3	4	5	6
!13**32**	**3232**1 **23**3 **23**1 **2222** !**23**1 !361	!124**32**31 **22232**	**23** 14 33 !**22522 32**12 !124**23**52	!**13232** !1422131 433 4**535**2 !131**222** !241	2**32** 31**32** !**22122**2

Sustragerea de la scheme apriorice în versul liber nu înseamnă renunţarea la ritm, ci doar alt fel de manifestare a ritmurilor. În absenţa unor scheme rigide, stările celui care scrie, într-o mişcare liberă, explicitează ritmul interior în ritmuri exterioare. Alte componente ale ritmului însă îşi accentuează valenţele în versul liber.

În poemul analizat, structuri silabice simetrice în interiorul versului, reluări totale sau parţiale ale celulelor silabice în afara unor scheme prestabilite, jocul ictusurilor pe segmente de poem sau în întreg poemul, alternarea de sintagme lungi şi scurte construiesc ritmul. Acesta, liniar pe unele segmente, abrupt pe altele, susţine mesajul textului şi, la polul receptării, facilitează înţelegerea şi interpretarea.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE:

1. Goicu, Vasile, *Prozodia – mijloc de structurare a gândirii poetice.* Rezumatul tezei de doctorat, Timişoara, 1984, 28 p.

BDD-A22280 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:41 UTC)